

بسم الرحمن الرحيم

حمات پیشین انسان

(دیدگاه عامه طباطبایی و مکتب تفکیک)

تالیف:

فروغ السادات رحیم پور

دانشیار دانشگاه اصفهان

نجیمه منصوری

- سرشناسه
- عنوان و نام پدیدآور
- مشخصات نشر
- مشخصات ظاهری
- شابک
- وضعیت فهرست نویسی
- یادداشت
- موضوع
- موضوع
- موضوع
- شتاب فزوده
- شناسه روده
- شناسه افزه
- رده بندی کنگره
- رده بندی دیویی
- شماره کتابخانه

رحیمپور، فروغ السادات
حیات پیشین انسان (دیدگاه علامه طباطبائی و مکتب تفکیک) / تألیف
فروغ السادات رحیمپور، نجمه منصوری.
اصفهان : جهاد دانشگاهی، واحد اصفهان، ۱۳۹۷.
۲۰۰ ص.
978-600-318-220-2
فنیاء
کتابنامه
طباطبائی، سید محمدحسین، ۱۲۸۱ - ۱۳۶۰ - دیدگاه درباره زندگی پیشین
Tabatabai, Sayyed Muhammad Husayn -- Views on pre-existence
زندگی پیشین
مکتب تفکیک
school Ta'fiki*
منصوری، نجمه، ۱۳۶۷ -
BBR ۱۳۹۵/ر۳ ح ۹
۴/۱۸۹
۵۱۴۷۱۷۳

انتشارات جهاد دانشگاهی واحد اصفهان
اصفهان - میدان آزادی - جنب دانشگاه اصفهان
تلفن : ۰۳۶۸۰۰۶۲ - ۰۳۶۸۰۰۶۲
www.jahadbooksn.ir

- تألیف : فروغ السادات رحیمپور، نجمه منصوری
- نوبت چاپ : اول
- تاریخ نشر : ۱۳۹۷
- تیراژ : ۱۰۰۰
- تعداد صفحات : وزیری / ۲۰۰ ص
- طراح جلد : علی نعمان
- صفحه آرا : محمدعلی نریمانی
- مدیر تولید : محمد نیک زاد
- چاپ : نگار
- قیمت : ۲۰۰۰۰ تومان
- شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۳۱۸-۲۲۰-۲

مراکز پخش:

- اصفهان : (۱) انتشارات جهاد دانشگاهی واحد اصفهان ۰۳۱-۳۶۶۸۰۰۶۲
- (۲) علم گستر سپاهان : ۰۳۱-۳۲۲۱۹۷۹
- (۳) پخش کتاب کیمیا، میدان شهدا خیابان کاوه بعد از میدان آبان کوی ولیعصر پلاک ۴۱۹ تلفن ۳۴۴۸۰۲۸۵
- تهران : (۱) انتشارات جهاد دانشگاهی (دفتر مرکزی) تلفن : ۰۲۱-۶۶۴۸۷۶۲۶
- (۲) کتابیران : ۰۲۱-۶۶۵۶۶۵۰۹ - ۱۸
- (۳) دانشیران : ۰۲۱-۶۶۴۰۰۲۲۰

این اثر مشمول قانون حمایت مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است، هر کس تمام و یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مؤلف (ناشر) نشر، پخش یا عرضه کند مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

فهرست مطالب

۹		مقدمه
۱۹		فصل اول: عوالم عقل و عالم دنیا
۱۹		مقدمه
۲۰		۱- تعریف عالم
۲۱		۲- تعداد عوالم
۲۴		۳- تقسیم‌بندی عوالم
۲۸		۴- ویژگی‌های عوالم
۲۸		۴-۱- عوالم موردنظر شیخ مجتبی قزوینی
۲۹		الف) عالم انوار مجرد یا عالم ابداع و ویژگی‌های آن
۳۱		علم
۳۲		عرش و کرسی
۳۷		نور پیامبر و ائمه علیهم‌السلام
۴۱		ب) عالم حروف یا بسائط اولیه
۴۳		ج) عالم مرکبات یا انواع مصنوعات محسوسه
۴۴		د) عالم ارواح
۴۷		و) عالم اظله و اشباح
۵۲		ه) عالم ذر اول
۵۳		ی) عالم ذر
۵۴		۴-۲- عوالم موردنظر علامه طباطبائی
۵۵		الف) عالم لاهوت
۵۶		ب) عالم جبروت (عالم عقل)
۵۷		ج) عالم ملکوت (عالم مثال)

۵۸.....	شواهد نقلی مؤید وجود عوالمی میان عالم لاهوت و عالم ماده
۶۱.....	د) عالم ناسوت (عالم ماده)
۶۲.....	ه) عالم امر
۶۴.....	امر، حقیقتی غیر تدریجی
۶۵.....	ذو مراتب بودن امر
۶۶.....	امتیاز بین موجودات مختلف در عالم امر
۶۷.....	طهارت موجودات عالم امر
۶۸.....	عالم امر موطن روح انسانی و ملائک
۷۱.....	۵- حضور یا عدم حضور انسان در عوالم مقدم بر عالم ماده
۷۲.....	۵-۱- دیدگاه شیخ معجینی قزوینی
۷۵.....	۵-۲- دیدگاه علامه طباطبایی
۸۱.....	فصل دوم: عالم ذر
۸۲.....	۱- مبانی پذیرش عالم ذر
۸۳.....	۲- وجه تسمیه
۸۵.....	۳- دو دیدگاه اصلی درباره عالم ذر
۸۸.....	۴- بررسی دیدگاه مثبتین عالم ذر
۸۹.....	۴-۱- ویژگی‌های عالم ذر
۹۳.....	۴-۲- پیمان عالم ذر
۱۰۰.....	۴-۳- سرنوشت ذرات بعد از عالم ذر
۱۰۲.....	۴-۴- اشکالاتی بر دیدگاه مثبتین عالم ذر
۱۱۷.....	۴-۵- نقدهایی بر دیدگاه علامه طباطبایی
۱۲۰.....	۵- بررسی دیدگاه و اشکالات منکرین عالم ذر
۱۲۰.....	اشکال اول
۱۲۳.....	اشکال دوم
۱۲۳.....	اشکال سوم
۱۲۷.....	فصل سوم: آثار حیات پیشین انسان بر زندگی دنیوی او
۱۲۸.....	۱- مفسور شدن انسان بر برخی معارف
۱۲۸.....	۱-۱- فطرت توحیدی
۱۳۹.....	۱-۲- متعلقات معرفت فطری
۱۴۲.....	۱-۳- زمان حصول معرفت
۱۴۴.....	۱-۴- یادآوری معرفت فطری و عوامل مؤثر در آن
۱۴۴.....	الف) انقطاع از تعلقات دنیوی

۱۴۹.....	ب) تذکر و یادآوری به وسیله پیامبران الهی
۱۵۲.....	۲- فضیلت یافتن پیامبر صلی الله علیه و آله و ائمه علیهم السلام
۱۵۹.....	۳- تعیین سرنوشت انسان
۱۵۹.....	۱-۳- نشانه های اعتقاد به تعیین سرنوشت در حیات پیشین
۱۶۹.....	۲-۳- چگونگی جمع میان اختیار با تعیین سرنوشت و سرشت در حیات پیشین
۱۷۶.....	۳-۳- سعادت و شقاوت ذاتی و نفی آن
۱۸۸.....	۳-۴- زمینه های سعادت و شقاوت
۱۹۴.....	۴- حیات پیشین مصحح معاد جسمانی
۱۹۷.....	منابع و مأخذ:

مقدمه

وجود عالم و احوال قبل از دنیا و حیات پیشین انسان در آن، از جمله موضوعات بحث‌برانگیز در اندیشه اسلامی است. قرآن در آیاتی مانند آیه ۱۷۲ سوره اعراف و آیه ۶۰ سوره یس به عالمی پیش از دنیا، (معروف به عالم ذر) و به عهد و پیمان خدا با انسان در آنجا، اشاره کرده است؛ همچنین روایات متعددی وجود دارد که بر تحقق حوالمی قبل از دنیا دلالت می‌کند. مؤیداتی مانند آیه ذر، همچنین احادیث طینت که در آن‌ها بیانگر این موضوع است که خداوند قبل از این عالم، طینت انسان‌ها را متساوت آفرید و از همان آغاز برخی را اصحاب شمال و برخی را اصحاب یمین نامید، نیز احادیثی که خلقت ارواح قبل از اجساد را بیان می‌کند و یا به مخلوق بودن بهر صورت پیش از همه انسان‌ها اشاره دارد و مواردی از این دست را نمی‌توان به راحتی نادیده گرفت. وجود شواهد قرآنی - روایی، قضاوت در این زمینه را با پیچیدگی‌هایی روبرو کرده زیرا از طرفی نمی‌توان از این شواهد به آسانی عبور کرد و از طرف دیگر در صورت پذیرش برخی از آن‌ها، باید مسائلی مانند جبر و اختیار انسان، عدل الهی، حدوث و قدم نفس و... را با دیدی عمیق‌تر بررسی کرد تا پاسخ برخی تعارض‌ها داده شود.

این امر باعث شده از سوی فلاسفه، متکلمین، مفسران و محدثین آراء و نظرات مختلف و گاه حتی متضادی درباره وجود و یا عدم وجود عوالمی پیش از دنیا و همچنین در زمینه امکان معرفت و شناخت آن عوالم، مطرح شود. با نظر به مجموع این آراء روشن می‌شود که جمعاً چند طیف معرفتی در این خصوص شکل گرفته است:

۱- طیفی که معتقدند عالم / عوالمی مقدم بر عالم ماده به نحو واقعی تحقق یافته است. این طیف خود در دو دسته قرار می‌گیرند:

الف) جمعی که معتقدند انسان توان ادراک کیفیت و ویژگی‌های آن عوالم را دارد و می‌تواند عانی و حقایق مربوط به آن را کشف کند.

ب) جمعی که اعتقاد دارند به‌رغم اشاره آیات، احادیث و نگاره‌های تفسیری، فلسفی، عرفانی و... در این خصوص، نمی‌توان به حقیقت آن عوالم دست یافت.

۲- طیفی که معتقدند آنچه در قرآن یا حدیث در اشاره به عالم / عوالم قبل از دنیای مادی مطرح شده جنبه تمثیلی و مجازی دارد و امکان تحقق خارجی در این مورد منتفی است.

مرحوم محمدباقر مجلسی از افراد طیف اول به شمار می‌رود. او به صراحت ادله قائلین به حدوث نفس را مخدوش می‌شمارد و می‌گوید نمی‌توان با چنین ادله‌ای روایات صریح در خصوص قدم نفس را رد کرد. سپس روایات متعددی در باب خلقت ارواح قبل از اجساد و قدیم بودن آن‌ها می‌آورد. احادیث این باب را قریب به تواتر می‌داند.^۱ در مقابل، شیخ مفید فقیه و متکلم شیعی در طیف دوم قرار می‌گیرد و بر خلاف مجلسی، معتقد است که نمی‌توان به صحت اخبار مربوط به خلق ارواح قبل از ابدان یقین نمود. هرچند این اخبار

از سوی هر دو گروه عامه و خاصه نقل شده است- و بر فرض صحت نیز مقصود این روایات، صرفاً تقدیر ارواح در علم الهی است^۱.

پیوند میان حیات پیشین با تعیین نوعی سرشت اولیه برای هر انسان و نیز شکل گیری قبلی سرنوشت و فطرت و گرایش های فطری او در عالم/عوالم متقدم، بر ضرورت و اهمیت پرداختن به چنین مقوله ای می افزاید. این مسئله به سبب گره خوردن آن با کیفیت زندگی دنیوی انسان و به تبع آن حیات اخروی او، میدان تضارب آرا متفکران انسان شناس و اندیشه ورزان دینی شده است.

آدمی همان گونه که مایل است از چگونگی حیات آینده و زندگی پس از این جهان غریب مطلع شود به ادراک حقایق حیات گذشته خود و پی بردن به این که آن گذشت آبا با اکنون با او پیوستگی دارد یا نه، تمایل فراوان دارد. به طور ویژه نزد دین باورن، حیات پیشین انسان با مسائل مهمی از جمله مفطور بودن بر توحید، اختیار، روی خدا سرشت محتوم، عدل الهی، برتری های وجودی انسان ها نسبت به یکدیگر، حقیقت نوری معصومین، آغاز آفرینش، اولین مخلوق و ... در ارتباط است و هر دیدگاهی که در یکی از این حوزه ها اتخاذ شود بر حوزه های دیگر تأثیرگذار خواهد بود.

از نظر اندیشمندان مسلمان حقیقت عالم و حیات پیشین همانند حقیقت حیات واپسین، در زمره امور غیبی است لذا تبیین صحیح آن، با اتکای صرف به منابع تجربی و یا عقلی محض امکان پذیر نیست. از آنجاکه این امور نمی تواند بدون توسل به منابع و حیانی توضیح داده شود عموم ایشان در شکل دهی و تقریر دیدگاه خود از مفاد آیات و احادیث بهره می برند، منتهی برخی بهره گیری از منابع و اصول و روش های فلسفی و عقلی را نیز مدنظر

دارند و برخی بهره‌گیری از این روش‌ها را نمی‌پسندند و حوزه غیب را صرفاً با استناد به منابع نقلی قابل تبیین می‌دانند.

در این کتاب به بررسی عالم/عوالم مقدم بر دنیا و حیات پیشین انسان از منظر متفکران شیعی معاصر: علامه طباطبایی و پیروان مکتب تفکیک با محوریت شیخ مجتبی قزوینی پرداخته می‌شود.

علامه محمدحسین طباطبایی در سال ۱۲۸۱ شمسی در شهرستان تبریز چشم به جهان گشود و سطوح عالی در فقه و اصول و فلسفه و کلام را در زادگاه خود نزد اساتیدش تحصیل کرد. وی در مدت هشت سال مجموع کتاب‌های مریدانه سطح را آموخت. سپس در نجف اشرف از حوزه درس مرحوم آیت الله العظمی، مرحوم سید ابوالحسن اصفهانی، آیت الله شیخ محمدحسین اصفهانی، راز در فلسفه حکیم و فیلسوف معروف وقت، مرحوم آقا سید حسین بادکوبه‌ای بهره برد. ایشان اصول کلی رجال را نزد مرحوم آیت الله حجت در نجف اشرف فراگرفت. ترقی و تکامل وی در اخلاق و عرفان عملی، مرهون زحمات و هدایت‌های معنوی استاد بزرگوار مرحوم حاج میرزا علی آقا قاضی است. علامه در سال ۱۳۱۴ به عللی تصمیم گرفت که به زادگاه خود بازگردد و در نیمه سال ۱۳۲۵، رساله‌ای را به عزم اقامت در قم ترک کرد و سی و پنج سال در آن حوزه به تدریس و تألیف و تالیفات و تهذیب نفوس پرداخت. آثار مکتوب ایشان بدین شرح است:

الف. کتب تألیفی از جمله: تفسیر المیزان در بیست و هفت جلد، ام‌الکتاب مؤلفات اوست، اصول فلسفه و روش رئالیسم، حاشیه بر اسفار سدر المتالیهین، علی و الفلسفه الالهیه، قرآن در اسلام، شیعه در اسلام، محاکمات بین دو مکاتبات، بدایة الحکمه، نهایة الحکمه.

ب. رسائل از جمله: رساله در حکومت اسلامی، حاشیه کفایه، رساله در قوه و فعل، رساله در اثبات ذات، رساله در صفات، رساله در افعال، رساله در وسائط، الانسان قبل الدنيا، الانسان فی الدنيا، الانسان بعد الدنيا، رساله در نبوت، رساله در ولایت، رساله در مشتقات، رساله در برهان، رساله در مغالطه،

رساله در ترکیب، رساله در تحلیل، رساله در نبوت و مقامات، رساله در اعتبارات.

ج. مقالات: مقالات متعدد در زمینه‌های گوناگون که در مجلات علمی منتشر شده است.

یکی از خدمات این استاد برجسته، ترویج نویسندگی در حوزه بود و ایشان از نخستین کسانی بود که طلاب و فضلاء مستعد حوزه را به نوشتن مقالات در زمینه‌های علمی دعوت نمود و آن‌ها را با ارائه موضوعات مختلف به نویسندگی وادار کرد و از این طریق استعدادها را شکوفا ساخت. از شاگردان برجسته ایشان می‌توان به سید جلال‌الدین آشتیانی، سید حسین نصر، مرتضی مطهری، سید محمد بهشتی، موسی صدر، عبدالله جوادی آملی، حسن حسن‌زاده آملی، شارح‌الدین...

علامه طباطبائی، مکلم، فیلسوف و مفسری است که با تکیه بر آیات الهی، احادیث معتبر و مطابق اصول نقلی به بررسی مسائل می‌پردازد. ایشان در هیجدهم محرم الحرام سال ۱۴۰۲ برابر بیست و چهارم آبان ماه ۱۳۶۰ به دنبال يك كسالت طولانی چشم از جهان بر بسته.

دیدگاهی که در این پژوهش در مقابل آراء علامه طباطبائی مورد بررسی قرار می‌گیرد، دیدگاه مکتب تفکیک با تمرکز بر آراء شیخ مجتبی قزوینی است. "مکتب تفکیک" اصطلاحی است که عمر نسبتاً کوتاهی دارد. این اصطلاح را اولین بار محمدرضا حکیمی برای طرز فکر خاص برخی از اندیشمندان که بیشتر آن‌ها از حوزه علمیه مشهد برخاستند به کار برد^۱ و مؤسس و سردمدار این نوع تفکر را می‌توان آیت‌الله میرزا مهدی غروی اصفهانی دانست. البته اندیشمندانی که خود را متعلق به این مکتب فکری می‌دانند مدعی‌اند که این

۱- سبحانی، نظری و گذری بر زندگانی استاد علامه طباطبائی، ص ۵۰-۱۱۵.

۲- حکیمی، مکتب تفکیک، ص ۱۵۹.

طرز فکر سابقه‌ای طولانی دارد و حتی ریشه آن را باید در صدر اسلام جست‌وجو کرد.^۱

تفکیکیان در غالب مسائل فلسفی و دینی نظرات خاصی دارند که در اینجا جهت اطلاع خوانندگان، به طور اجمال به رئوس نظریات ایشان اشاره می‌شود:

۱. بنیادی‌ترین رأی آن‌ها - که وجه تسمیه مکتب تفکیک نیز به شمار می‌رود - قائل شدن به تفکیک و تمایز بین معارف الهی که از طریق وحی به دست انسان‌ها می‌رسد با سایر معارف بشری است.^۲ بر این اصل تأکید دارند که معارف الهی و معارف بشری بیان شده از طریق قرآن و روایات معصومین را نباید با معارف بشری در آید زیرا معارف الهی حق مطلق است و معارف بشری اموری آمیخته با باطل هستند. هر چه از این خالص ماندن معارف الهی باید از این درهم‌آمیختگی اجتناب کرد.

۲. تأویل آیات قرآن کریم را از باب تفسیر می‌دانند که به درهم‌آمیختگی معارف الهی منجر می‌شود و لذا با تأویل آیات قرآن به شدت مخالف‌اند.^۳

۳. بر پایبندی به ظواهر متون اسلامی و ویژه قرآن کریم اصرار می‌ورزند و معتقدند که ظواهر متون دینی حجت بوده و تأویل آن متون جایز نیست. این جمع با هرگونه برداشت از قرآن و روایات که متکی به پیش‌فرض‌های فلسفی یا عرفانی باشد مخالف‌اند و بر این باورند که باید در حد امکان، بدون داشتن پیش‌فرض به سراغ قرآن و دیگر متون دینی رفت و در فهم خود از متون دینی، پیش‌فرض‌های فلسفی و عرفانی را دخالت نداد تا به فهمی درست از این متون دست یافت.

۱- همان، ص ۱۸۷.

۲- همان، ص ۴۶-۴۷.

۳- همان، ص ۵۵.

۴. عموم پیروان مکتب تفکیک نسبت به علوم فلسفی بدبین هستند و مؤسس مکتب یعنی میرزا مهدی اصفهانی فلسفه را ترجمه علوم یونانی به منظور نابود کردن آثار نبوت و رسالت معرفی می‌کند.^۱ این در حالی است که علامه طباطبایی و سایر پیروان حکمت متعالیه معتقدند انسان باید با اعتنا و اتکا به آگاهی‌های فلسفی و عرفانی به سراغ قرآن و دیگر متون دینی برود تا به فهمی درست این متون دست یابد و از تأویل‌های ناروا نجات پیدا کند.

۵. به جسمانی بودن تمام مخلوقات از جمله زمین و آسمان و روح و ملک و جن انصاف دارند. مطابق این رأی، مخلوقات همگی جسمانی‌اند اما دارای مراتب مختلفی از جهت لطافت و غلظت هستند و به همین سبب است که بسیاری از آن‌ها (مانند روح، ملک و جن) به حسی ما در نمی‌آیند. تنها نور عقل است که مجرد و غیر مادی است و این نور، موهبتی است که خداوند به هر کس بخواهد اعطا می‌کند.^۲

۶. معتقدند خداوند ارواح انسان‌ها را در هزار سال پیش از بدن‌های آن‌ها خلق فرموده و خود را به آن‌ها شناسانده است. این معرفت در وجود انسان‌ها باقی می‌ماند و مبنای شناخت خداوند در سؤالات احوالات او قرار می‌گیرد. در دنیا امکان استدلال بر وجود خداوند نیست و استدلال‌های فلسفی مانع شناخت واقعی می‌شوند.

۷. در این مکتب حیات پیشین انسان با تکیه بر مبنای انحصار علوم حقیقی در معارف وحیانی، هم‌چنین با اعتقاد به حجیت طوالت عدم تجرد روح، تقدم حدوث روح بر حدوث بدن، تفکیک عقل از ذات روح و وجود عوالم قبل از دنیا پذیرفته می‌شود.

برخی از برجسته‌ترین نمایندگان این تفکر عبارت‌اند از میرزا مهدی اصفهانی، سید موسی زرابادی، شیخ مجتبی قزوینی، آیت‌الله حسنعلی

۱- اصفهانی، ابواب‌الهدی، ص ۴۴.

۲- مروارید، تنبیهات حول المبدأ و المعاد، ص ۲۱۸ و ۲۴۸.

مروارید، میرزا جواد تهرانی، محمدباقر ملکی میانجی، سید جعفر سیدان و محمدرضا حکیمی.

شیخ مجتبی قزوینی خراسانی سومین شخصیت از سه رکن بزرگ فکری مکتب تفکیک در سده چهاردهم هجری قمری است که مانند دو متفکر بزرگ تفکیکی - سید موسی زرابادی قزوینی و میرزا مهدی اصفهانی خراسانی، به مکتب تفکیک تعلق خاطر ویژه داشته است. قزوینی متولد سال ۱۲۷۹ شمسی در قزوین است. وی حدود هفت سال در نجف از استادانی مانند سید محمدکاظم یزدی (صاحب عروة الوثقی)، میرزا محمدتقی شیرازی و میرزا محمدحسین نائینی کسب فیض کرد. سپس به قزوین بازگشت و از تعالیم سید حسن زرابادی قزوینی بهره برد. سپس در قم و مشهد اساتیدی چون حاج شیخ عبدالعلیم یزدی (بنیان‌گذار حوزه علمیه قم)، آقابزرگ حکیم شهیدی (از استاد بزرگ سید حسن زرابادی) و میرزا مهدی غروی اصفهانی خراسانی داشت. وی چهل سال در حوزه مشهد به تدریس مشغول بود. ثمره تلاش او را باید بیشتر در زحمات چهل ساله تدریس و تعلیم و تربیت شاگردان بسیار دانست. او اصول (سطح و خارج) و فقه (سطح و خارج) و متون مهم فلسفه و فلسفه انتقادی و معارف قرآنی را تدریس می‌کرد و دیگر تربیت خواستاران و تعلیم طالبان می‌کوشید. آثار مکتوب وی چنین است:

بیان الفرقان در ۵ جلد، رساله‌ای در معرفة النفس، رساله‌ای در نقد علمی و فلسفی اصول یازده گانه ملاصدرا، شیرازی در بحث‌ها، جسمانی و نسخه‌هایی در برخی علوم غریبه.

روش ایشان با توجه به تعلق خاطرش به مکتب تفکیک پیروی از آیات و روایات و بیان مطالب با استناد به ظاهر آن‌ها و پرهیز از هرگونه تفسیر و تأویل آن‌هاست. این عالم ربانی، پس از مدتی بیماری در بیست و دوم

ذی حجه ۱۳۸۶ هجری قمری برابر با ۱۳۴۶ شمسی دیده از جهان فروبست و در صحن عتیق رضوی به خاک سپرده شد.^۱

چارچوب این کتاب مبتنی بر پایان‌نامه کارشناسی ارشد سرکار خانم نجمه منصوری است که در اردیبهشت ماه ۱۳۹۳ با اخذ درجه عالی در دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه اصفهان به انجام رسیده و اکنون پس از بررسی مجدد و اعمال پاره‌ای اصلاحات و اضافات لازم، در قالب کتابی که پیش بردارنده ارائه شده است، این اثر گامی است کوچک در جهت آشنا شدن با دیدگاه چند تن از متفکرین معاصر پیرامون وجود عالم یا عوالمی پیش از دنیا و نفی یا اثبات حضور انسان در آن‌ها.

امید داریم که با طرح و مقایسه دیدگاه پیروان مکتب تفکیک و علامه طباطبایی - که هر دو به نوعی از منابع دست‌اول دینی، یعنی قرآن و حدیث مراجعه مکرر داشته‌اند - با دوروش متفاوت نقلی صرف یا نقلی و عقلی (تکیه و استناد به استدلال) با آن‌ها مواجه شده‌اند - زوایای گوناگون بحث حاضر، روشن گردد. هم‌چنین امید داریم پژوهشگران و علاقه‌مندان بتوانند با دقت و توجه در آراء مطرح‌شده، تسهیل و تبیین روشن و مناسبی در مباحث مرتبط با عوالم متقدم بر عالم ماده و حیات پیشین انسان به دست آورند و به پاسخ‌سؤالات خود در این زمینه برسند.

و ما ینفیه فی الی‌الله

فروغ السادات رحیم پور - دانشیار دانشگاه اصفهان

زمستان ۱۳۹۶